

3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС. СІМЕЙНЕ ПРАВО. ТРУДОВЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

DOI: 10.35774/app2020.02.085
УДК 347.94

Наталія Бутрин-Бока,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Тернопільського національного економічного
університету
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3684-7177>

Вікторія Ботвинник,
студентка юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Досліджено особливості доказування у цивільному процесі. Особливу увагу приділено нововведенням в інституті цивільного доказування після внесенням змін до процесуальних кодексів України у 2017 р. Акцентовано увагу на актуальності цієї теми на сьогодні. Модернізація цивільного процесуального законодавства є важливим процесом в Україні, що відбувається на рівні світових глобалізаційних процесів у сфері права. Як вже зазначалося, у 2017 р. було внесено певні зміни до процесуальних кодексів України, що було закріплено на законодавчому рівні. Серед основних змін в інституті доказування варто виокремити розширення переліку засобів доказування за рахунок виокремлення електронних доказів. Ще одним нововведенням варто вважати розширення повноважень суду у сфері доказування, що охоплює можливість за власною ініціативою збирати докази у випадках, які передбачені законодавством.

Ключові слов: цивільний процес, цивільне законодавство, докази, доказування, доказові факти.

Бутрин-Бока Н., Ботвинник В.

Доказывания в гражданском процессе

Исследованы особенности доказывания в гражданском процессе. Особое внимание уделено нововведениям в институте гражданского доказывания после внесении изменений в процессуальные кодексы Украины

в 2017 году. Акцентировано внимание на актуальности данной темы на сегодня. Модернизация гражданского процессуального законодательства является важным процессом в Украине, что происходит на уровне мировых глобализационных процессов в области права. Как уже отмечалось, в 2017 году были внесены некоторые изменения в процессуальные кодексы Украины, что было закреплено на законодательном уровне. Среди основных изменений в институте доказывания стоит выделить расширение перечня средств доказывания за счет выделения электронных доказательств. Еще одним нововведением следует считать расширение полномочий суда в сфере доказывания, включая возможность по собственной инициативе собирать доказательства в случаях, предусмотренных законодательством.

Ключевые слова: гражданский процесс, гражданское законодательство, доказательства, доказывание, доказательные факты.

Butryn-Boka N., Botvynnyk V.

Evidence in civil proceedings

Peculiarities of proving in civil proceedings are investigated. Particular attention is paid to innovations in the institute of civil evidence after amendments to the procedural codes of Ukraine in 2017. Emphasis is placed on the relevance of this topic today. This topic has been considered by many scientists and is relevant today. But still, I believe that there are many issues that need to be addressed at the scientific level. In particular, the problem of electronic evidence needs to be solved the most, because the use of such evidence is a progressive innovation, which still requires consolidation of the procedure for their registration, submission and research. The object of the study was the procedural legal relationship to prove the circumstances that are decisive in civil cases. In particular, the procedural actions of persons involved in civil proceedings are aimed at establishing the presence or absence of circumstances and facts necessary to resolve the dispute. The article reveals the essence of the concept of «proof» in civil proceedings and the purpose of this institution, which involves the establishment of objective truth. Evidential facts and means of establishing evidence are considered in accordance with current legislation. In the course of scientific research, innovations in evidence in civil proceedings were identified, which are enshrined in judicial reform. Among them are: expanding the list of means of proof, which provides for the separation of electronic evidence, the establishment of new requirements for evidence such as reliability and sufficiency, and so on. The analysis of problems that arise in the process of proving and need a legislative solution is also carried out. One of them is the problem of the standard of proof in civil cases, which is related to the evaluation of evidence.

Keyword: civil proceedings, civil law, evidence, proofs, evidentiary facts.

Постановка проблеми. Судове доказування є надважливою складовою правосуддя і відіграє провідну роль у системі цивільного процесуального права. Ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України визначає завдання цивільного судочинства. Це справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Вирішення справи полягає в ухваленні судом законного й обґрунтованого рішення. Цей вирішальний акт має ґрунтуватися, перш за все, на доказах, які суд повинен дослідити в судовому засіданні, оскільки вони встановлюють обставини, які необхідні для справедливого вирішення справи.

Весь період становлення та розвитку науки цивільного процесуального права характеризується високим ступенем уваги до проблем судового доказування. Зміни до процесуального законодавства, внесені Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів до процесуальних кодексів», які набули чинності наприкінці 2017 р., стали суттєвим кроком на шляху до проведення судової реформи та започаткували системні зміни в базовій структурі цивільного процесу.

Мета дослідження. Проаналізувати інститут доказування у цивільному процесі, визначення поняття і його змісту. Ми сконцентруємо увагу на таких дослідницьких питаннях: визначити поняття та мету доказування у цивільному судочинстві; охарактеризувати зміни, внесені до ЦПК України, що стосуються доказування; виокремити проблеми судового доказування у цивільному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яка дискусія розпочинається із визначення основних понять. Так, доказування у цивільному процесі – це діяльність, врегульована цивільним процесуальним законодавством, що має на меті з'ясування дійсних обставин справи шляхом дослідження усіх наявних доказів, наданих сторонами процесу чи витребуваних судом. Науковці трактують це поняття, як процесуальну діяльність осіб, які беруть участь у справі. Дослідники, які поділяють цю точку зору, вважають судове доказування діяльністю заінтересованих у вирішенні справи осіб (сторін, заявників, третіх

осіб) з переконання суду, який розглядає справу, в наявності чи відсутності у правовій дійсності тих фактів, якими обґрунтовані їхні вимоги чи заперечення [5, с. 64]. Предметом доказування є факти та обставини, які мають бути досліджені судом у ході вирішення цивільної справи [1, с. 38].

Метою доказування є встановлення об'єктивної істини. Доказові факти – це ті обставини, що встановлюються судом у процесуальному порядку і використовуються як докази про наявність фактів. Докази є необхідним елементом об'єктивного вирішення справи за суттю, оскільки вони встановлюють наявність чи відсутність певних обставин, що мають значення для справи. Відповідно до ст. 76 ЦПК України, доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги й заперечення учасників справи та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [4]. Докази, відповідно до чинного законодавства, можуть встановлюватися такими засобами: письмовими доказами (документи, крім електронних, що містять дані про обставини, що мають значення для правильності вирішення спору), речовими доказами (це предмети матеріального світу, які всіма своїми ознаками дають можливість встановити обставини, що мають значення для справи), електронними доказами (інформація, що знаходиться в електронній формі і містить дані про обставини необхідні для вирішення справи; до них належать: електронні документи, зокрема текстові документи, фото- і відеозаписи, плани, графічні зображення тощо, а також вебсайти, текстові, мультимедійні чи голосові повідомлення, бази даних та інші дані в електронному вигляді), висновок експерта (це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені в результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством), показання свідків (це повідомлення про відомі йому обставини, які мають значення для справи).

Модернізація цивільного процесуального законодавства є важливим процесом в Україні, що відбувається на рівні світових глобалізаційних процесів у сфері права. Як вже зазначалося, у 2017 р. було внесено певні зміни до процесуальних кодексів України, що було закріплено на законодавчому рівні.

Серед основних змін в інституті доказування варто виокремити розширення переліку засобів доказування за рахунок виокремлення електронних доказів. Поняття та порядок подання до суду електронних доказів закріплене ст. 100 ЦПК України.

Ще одним нововведенням варто вважати розширення повноважень суду у сфері доказування, що охоплює можливість за власною ініціативою збирати докази у випадках, які передбачені законодавством. Так, чинний ЦПК України у редакції 2020 р. у ст. 13 закріплює, що «збирання доказів не є обов'язком суду», а також що «суд має право збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи лише у випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом». Таким чином, можна констатувати розширення активності суду та появу нового аргументу на користь того, щоб розглядати суд як суб'єкт доказування з певними зауваженнями [2, с. 50]. Серед змін ще варто виокремити закріплення поряд із належністю та допустимістю таких вимог до доказів, як достовірність і достатність (ст. ст. 78–79 ЦПК); застосування заходів процесуального примусу у випадках зловживання процесуальними правами і невиконання обов'язків щодо доказів (ч. 8 ст. 84, ч. 1 ст. 143, ст. 146 ЦПК, п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 148 ЦПК) тощо. Ці та інші нововведення у сфері доказування передусім спрямовані на підвищення ефективності цивільного судочинства та забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд. Водночас окремі новели потребують більш детального аналізу та висвітлення, оскільки можуть викликати складнощі у процесі правозастосування. Незважаючи на прийняття та запровадження ефективних інститутів цивільного судочинства, все ж залишаються проблеми, які потребують законодавчого вирішення. Однією з таких проблем є проблема стандарту доказування у цивільних справах. Вона все ще не вирішена на рівні ЦПК після всіх нововведень. Ця проблема прямо пов'язана із оцінюванням доказів. Хоч законодавець встановлює критерії належності, допустимості, достатності й достовірності доказів, які встановлює безпосередньо суд, проте це не дає змоги встановити чіткі критерії їхнього оцінювання, оскільки на сьогодні аналогом стандарту доказування у цивільному судочинстві є внутрішнє переконання судді.

Крім цього, не вирішеним все ще є питання електронних доказів. Без сумніву, використання саме таких доказів є прогресивним нововведенням, оскільки більшість людей сьогодні уміло користується мережею Інтернет і проводить там значну частину свого часу. Щодо цих доказів варто зазначити, що такими доказами є фото- та відеозаписи, вебсайти, повідомлення (голосові, мультимедійні та текстові) тощо. Також доказом такого виду буде загальнодоступна інформація, розміщена на вебсайтах чи у соцмережах. Незважаючи на всі переваги електронних доказів, все ще є неврегульованим питання щодо процедури оформлення, подання і дослідження таких доказів. Проаналізувавши судову практику, ми бачимо, що вико-

ристання електронних доказів у судових процесах не завжди є ефективним, що свідчить про необхідність доопрацювання чинних процесуальних кодексів, а саме: внесення до них чітких правил оперування цифровими даними.

Висновки. Отже, доказування – це процесуальні дії осіб, що беруть участь у цивільному судочинстві, спрямовані на встановлення наявності чи відсутності певних обставин та фактів, які необхідні для вирішення справи. В результаті проведення судової реформи чимало нововведень посприяли більшій ефективності розгляду цивільних справ. Але є проблемні питання, які ще не вирішені. Перш за все, законодавець має визначити конкретні критерії оцінювання доказів. Також необхідно на законодавчому рівні закріпити порядок оформлення, подання та дослідження електронних доказів. Тому необхідно вирішити ці питання для подальшого розвитку інституту доказування у цивільному процесі.

Список використаних джерел

1. Грабовська О. Зміст предмета доказування у цивільному процесі. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2015. С. 38–41.
2. Каламайко А. Ю. Судове доказування та роль суду в новій редакції Цивільного процесуального кодексу України. *Правові новели*. 2019. № 9. С. 46–54.
3. Кучер Т. М. Теоретичні основи процесу доказування у цивільному судочинстві України. *Часопис Київського університету права* 2012. № 2. С. 167–170.
4. Цивільний процесуальний кодекс України (редакція від 23.05.2020). Відомості Верховної Ради України.
5. Штефан А. С. Поняття судового доказування у цивільному процесі. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. № 1. С. 64–72.

References

1. Hrabovska, O. (2015). Zmist predmeta dokazuvannia u tsyvilnomu protsesi [The content of the subject of proof in civil proceedings]. *Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal: teoriia i praktyka – National Legal Journal: Theory and Practice*, 38-41 [in Ukrainian].
2. Kalamayko, A.Y. (2019). Sudove dokazuvannia ta rol sudu v novii redaktsii Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy [Judicial evidence and the role of the court in the new version of the Civil Procedure Code of Ukraine]. *Naukovyi yurydychnyi zhurnal: Pravovi novely – Scientific legal journal: Legal news*, 9, 46-54 [in Ukrainian].
3. Kucher, T.M. (2012). Teoretychni osnovy protsesu dokazuvannia u tsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy [Theoretical bases of the process of proving in civil proceedings of Ukraine]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of Kyiv University of Law*, 2, 167-170 [in Ukrainian].
4. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine] (as amended on 23.05.2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine* [in Ukrainian].
5. Shtefan, A.S. (2015). Poniattia sudovoho dokazuvannia u tsyvilnomu protsesi [The concept of judicial evidence in civil proceedings]. *Chasopys Akademii advokatury Ukrainy – Journal of the Bar Academy of Ukraine*, 1, 64-72 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.06.2020.